

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remissvar Betänkandet 710 miljoner skäl för reformer (SOU 2026:2)

Genom beslut Ju2026/00079 remitterades betänkandet SOU 2026:2 till ett antal remissinstanser, bland dem Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet. Juridiska fakultetsnämnden lämnar härmed sitt svar på remissen.

Betänkandet, 710 miljoner skäl för reformer (SOU 2026:2) innehåller förslag om förändringar av reglerna för valsedlar vid allmänna val, och därmed även ändringar i vallagen, samt vissa följdändringar i bl.a. offentlighets- och sekretesslagen. Utredningen föreslår en annan ordning än dagens vad gäller valsedlar, där systemet med blanka valsedlar, valsedlar med partinamn men utan kandidatnamn och valsedlar med kandidatnamn, ersätts med valsedlar med partinamn och kandidater samt blanka valsedlar.

Inledningsvis konstateras att dagens system är förknippat med relativt höga kostnader, att distributionen av valsedlar som delvis faller på de deltagande partierna uppfattas som betungande, att den stora mängden papper som används för valsedlar som i de flesta fall aldrig kommer till användning framstår som olämplig ur miljösynpunkt, risker ur säkerhetssynpunkt, svårigheter att trycka upp valsedlar i tid och att den nuvarande ordningen kan te sig svåröverskådlig för den enskilde väljaren. Distributionen av valsedlar ska enligt utredningens förslag helt vara en fråga för valmyndigheten.

Utredningen anför således ett antal skäl för varför en förändring är önskvärd. Fakultetsnämnden behandlar här främst de föreslagna förändringarna utifrån de skäl som anförts mot dagens ordning.

Valsystemets integritet

Utredningen anför att den ordning där partierna och valmyndigheten har ett delat ansvar för att distribuera valsedlar skapar risker för valets integritet. Det går visserligen teoretiskt att tänka sig att någon skulle sprida falska valsedlar (d.v.s. med namn som inte valts av partiet att kandidera, som kanske inte vore valbara eller representerade partiet), men erfarenhetsmässigt förefaller denna risk inte ha materialiserats. Att ge valmyndigheten monopol på att distribuera valsedlar innebär dock också att valmyndighetens sårbarheter kan få större betydelse.

Juridiska fakultetsnämnden

Svårigheter att trycka upp valsedlar i tid

Det kan anföras att valmyndigheten skulle ha bättre förutsättningar att trycka upp valsedlar i tid jämfört med vad som skulle vara möjligt för partierna som deltar i ett val. Om valmyndigheten får monopol på att distribuera valsedlar innebär det att valmyndighetens eventuella brister i det avseende inte kan kompenseras av att ett parti distribuerar sina egna valsedlar.

Distributionen av valsedlar i vallokaler och valhemligheten

Utredningen konstaterar att den nuvarande ordningen där väljare kan ta valsedlar i vallokalen vid ett avskärmat område främjar valhemligheten, men samtidigt att andra väljare kan se tagna valsedlar på vägen från det avskärmade området vilket kan leda till att valhemligheten undergrävs, inte minst för personer som är i behov av hjälp i vallokalen. Denna synpunkt framstår som rimlig, även om det är svårt att bedöma hur stort det praktiska problemet är.

Utredningens förslag att valsedlar bara ska distribueras i vallokalen och genom valmyndigheten riskerar dock att förvärra de risker som finns vad gäller valhemligheten, eftersom det innebär att en väljare inte kan ta med sig valsedlar till vallokalen. Att försämra den enskildes möjligheter att värna sin valhemlighet framstår som ytterst olämpligt, i synnerhet för väljare med funktionsnedsättningar, t.ex. syn eller rörelsehinder som i övrigt kan vara i behov av hjälp i vallokalen.

Utredningen påpekar att personer med synnedsättning kan ha svårt att rösta självständigt idag p.g.a. behov av hjälp i vallokalen, men även det torde man idag i viss mån kunna undvika genom att ta med hemsända valsedlar till vallokalen.

Utredningen konstaterar att dagens valsedlar kan vara svårlästa, men det torde i sådana fall inte kräva eller ens i sig påverkas av centraliserad distribution av valsedlar. En mer ändamålsenlig ordning förfaller vara att göra valsedlar större och mer lättlästa än dag, vilket torde lindra, om än inte i alla avseenden lösa problemet. Givet betänkandets beskrivning av problemen med valhemligheten framstår utredningens förslag om centraliserad distribution av valsedlar inte som ändamålsenligt.

Förslag om nya krav för distribution av valsedlar med kandidatnamn

Utredningen föreslår att endast partier som ställt upp i ett tidigare val och erhållit minst 1% av de avgivna rösterna (antingen på riksplanet eller i valkretsen) ska få valsedlar med partibeteckning och kandidatnamn distribuerade av Valmyndigheten utan särskild ansökan. Det innebär givet Valmyndighetens föreslagna monopol på att distribuera valsedlar att partier som inte tidigare deltagit i val inte kommer att kunna ställa upp med egna valsedlar annat än efter särskild ansökan.

Partier som ställer upp för första gången i val eller är små kommer således att ha mer begränsade möjligheter att ställa upp i val med valsedlar. För partier som bara kan väljas genom blanka valsedlar innebär det att varje väljare måste känna till det namn under vilket ett parti är registrerat (trots att förkortningar inte är ovanliga vad gäller partibeteckningar) för att kunna rösta på ett parti utan valsedlar. Detta innebär snarast

högre krav på den enskilde väljaren jämfört med den nuvarande ordningen, eftersom de föreslagna förändringarna allt annat lika torde medföra att valsedlar med partibeteckning kommer att finnas för färre partier och torde medföra en risk för fler ogiltiga valsedlar, en risk som dessutom disproportionerligt kommer att drabba nya eller mycket små partier.

Av förslaget till ändringar i 6:21 vallagen framgår dock att ett parti ska kunna ansöka om att få valsedlar med kandidatnamn distribuerade. Ansökan ska göras hos valmyndigheten. För att en sådan ansökan ska kunna ha framgång måste partiets önskan att få kandidatvalsedlar distribuerade stödjas av underskrifter av röstberättigade, s.k. *valsedelsstödförklaringar*. Antalet underskrifter som krävs ska bero på hur många röstberättigade som finns i valkretsen. Partier som tillerkänns rätt att ha kandidatvalsedlar i riksdagsvalet ska dock också tillerkännas det i alla andra valkretsar.

Av förslaget till 6:21 och 6:22 i vallagen framgår att inför ordinarie val till riksdag, region- och kommunfullmäktige ska ansökan om att distribuera kandidatvalsedlar göras senast den 1 mars valåret, och *valsedelsstödförklaringar* för en sådan ansökan kan skickas till valmyndigheten mellan den 15 januari året före ett ordinarie val och den siste februari (d.v.s. 28 eller 29 februari) under valåret.

Valsedelsstödförklaringar kan ges in först när ett partis ansökan om att få delta i valet med valsedlar registrerats. I praktiken innebär det att ansökan för att kunna vara framgångsrik senast måste ges in innan den siste februari samma år som valet hålls. Det ter sig alltså olämpligt att sista datum för att ansöka om att få delta med kandidatvalsedlar är senare (om än bara 1 dag) än sista datum att lämna in *valsedelsstödförklaringar* till stöd för att få sådana valsedlar. En ordning som är vanligt förekommande i förvaltningsrätten är att en ansökan om en förmån kan kompletteras efter ansökningsdatum, en sådan ordning ter sig mer ändamålsenlig också här vad gäller valsedelsstödförklaringar.

Valsedelsstödförklaringar som gjorts för ordinarie val föreslås också gälla för extraval eller omval.

Vid extraval ska ansökan om kandidatvalsedlar för parti som inte deltagit i det ordinarie valet göras senast en vecka efter att valdag meddelats, vilket också gäller stödunderskrifter. Det är oklart hur denna regel avses förhålla sig till att *valsedelsstödförklaringar* måste ha lämnats in efter registrering av ansökan om kandidatvalsedlar. Det torde väsentligt minska de praktiska möjligheterna för nya partier att ställa upp med valsedlar med partibeteckning i extraval.

Den föreslagna ordningen innebär ytterligare krav för att registrera kandidater för nya eller små partier jämfört med den nuvarande ordningen eftersom kandidater som vill kandidera för ett parti som registrerats inte behöver något ytterligare stöd i form av *valsedelsstödförklaringar*. Det innebär att kan förväntas ta längre tid för att etablera nya partier inför ett val eftersom ett parti som vill delta med kandidatnamn måste samla namnunderskrifter för registrering och därefter även samla namnunderskrifter för stöd för eventuella kandidater, och det innebär också att det blir svårare för små partier att ställa upp i val. Det finns ett antal partier som återkommande ställt upp i riksdagsval trots att de aldrig samlat 1% av rösterna. Den praktiska innebörden är således att göra det mer arbetskrävande för små eller nya partier att ställa upp i val med egna valsedlar jämfört

med den tidigare ordningen. Det torde alltså knappast vara långsökt att tänka sig att dessa förslag skulle försämra möjligheterna för nya eller små partier att vinna framgång i val.

Den ökade administrativa bördan för vissa partier i samband med registrering av kandidater och valsedelsstödförklaringar framstår inte som motiverad eftersom de syften som har framförts för förändringen inte förefaller främjas av att valsedlar enbart ska distribueras av valmyndigheten.

Registrering av valsedelsstödförklaringar och RF:s skydd mot åsiktsregistrering

Av 2:3 RF framgår att en enskild inte får antecknas i ett allmänt register mot sin vilja enbart p.g.a. sin politiska åskådning. Utredningen har beaktat denna fråga och konstaterar att ett register över personer som angivit stöd för kandidater utgör ett register över politiska åsikter. Utredningen har dock funnit att detta inte strider mot RF 2:3 eftersom det är frivilligt att uttrycka sitt stöd för kandidater, varför registreringen av valsedelsstödförklaringar är frivillig och således tillåten enligt utredningen. Denna tolkning av RF 2:3 framstår som problematisk eftersom det medför att man för att undgå att anses ha lämnat samtycke till registrering av sina politiska åsikter måste avstå från att uttrycka stöd för ett politiskt parti eller kandidat som den enskilde sympatiserar med, och därmed minska möjligheterna för partiet eller kandidaten att bli vald. En sådan tolkning urholkar skyddet mot åsiktsregistrering, eftersom det vidgar utrymmet för lagstiftaren att införa administrativa krav som omfattar åsiktsregistrering. Utifrån syftena med förbudet mot åsiktsregistrering ter det sig särskilt betänkligt att denna regel riktas mot nya partier och partier med mycket begränsat väljarstöd, eftersom sådana partier inte sällan torde vara mer kontroversiella att stödja än större och väletablerade partier. Utredningens tolkning av RF 2:3 framstår därför som konstitutionellt tveksam.

Frågor om sekretess och skydd för personuppgifter

Utredningen föreslår att en ny bestämmelse införs i offentlighets- och sekretesslagen (OSL) rörande sekretess för personliga förhållanden avseenden personer som undertecknat *valsedelsstödförklaringar*. Sekretessen ska gälla med omvänt skaderekvisit. Samma styrka finns vad gäller sekretessen till skydd för personer som undertecknat stödförklaringar för s.k. europeiska medborgarinitiativ. Det finns således en systematisk likhet med liknande sekretessbestämmelser, men det torde ändå kunna ifrågasättas om sekretessen inte snarare bör vara absolut såsom är fallet med sekretessen avseende valhemligheten i 40:1 OSL. Detta vore rimligt eftersom det här rör sig om uppgifter som liknar uppgifter om val.

Utredningen föreslår att valsedelsstödförklaringar ska gallras senast en månad efter att ett val har vunnit laga kraft, eller om det gäller flera val, när alla berörda val vunnit laga kraft. Att valsedelsstödförklaringar gallras inom kort är i sig invändningsfritt.

Valbarhet och kandidater som kandiderar i flera valkretsar

Utredningen har i enlighet med sina direktiv också behandlat frågan om företeelsen att kandidater ställer upp i flera val samtidigt. Av det material som redovisas förefaller det vara ett fenomen – som om än principiellt problematiskt – har starkt begränsad omfattning. Utredningen behandlar flera olika förslag. Det förslag som minst påverkar

valprocessen förefaller vara att man förbjuder att en person kandiderar i mer än en valkrets. I den mån det finns ett behov av lagändringar anser fakultetsnämnden att det är det förslag som bör väljas.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis: utredningens förslag avseende hantering av valsedlar framstår i viktiga avseenden som kontraproduktiva utifrån dess egen problembeskrivning. Förslagen förefaller göra valsystemet mera sårbart för intrång och administrativa misstag och riskerar snarast att undergräva valhemligheten. Därutöver riskerar förslagen genom nya administrativa krav leda till minskade möjligheterna för nya eller små partier att vinna framgång i val, liksom de kan påverka vilka personer som tilldelas mandat för sådana partier. Alla dessa omständigheter talar starkt emot att utredningens förslag vad gäller valets genomförande bör ligga till grund för fortsatt lagstiftning.

Vad gäller utredningens förslag avseende kandidater som ställer upp i flera val framstår de som i huvudsak invändningsfria, även om det problem som man söker komma till rätta med, av det redovisade materialet att döma har starkt begränsad omfattning.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekan, professor Pernilla Leviner. Yttrandet har beretts av biträdande universitetslektor Carl Lebeck. Föredragande har varit Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Pernilla Leviner

Karolina Alveryd